

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ І КАНІКУЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Сухорукова А.Л., канд. наук з держ. упр., доц.

Легін О.В., здоб. ВО

Миколаївський національний аграрний університет

Національні економіки періодично стикаються з різними кризовими викликами, зокрема пандеміями, фінансовими рецесіями, військовими діями тощо. Для збереження економічної стабільності в подібних умовах держава застосовує низку фіскальних заходів підтримки. Одним із ключових інструментів є запровадження податкових пільг та податкових канікул. Їхнє основне завдання – надати бізнесу час для пристосування до нових умов, зменшити рівень безробіття та забезпечити стабільне надходження до бюджету шляхом збереження оподаткованої бази.

Повномасштабна війна призвела до однієї з найглибших економічних криз в історії України: у 2022 році реальний ВВП знизився на 29,1% [1]. В умовах такого спаду держава змушена одночасно фінансувати воєнні потреби та підтримувати економічну активність. Для цього активно використовуються інструменти податкової політики, зокрема пільги та відстрочки сплати податків. Їхнє призначення полягає у підвищенні ліквідності бізнесу, стимулюванні його подальшої діяльності та розвитку виробництва, скороченні безробіття і забезпеченні наповнення бюджету через збереження економічної основи оподаткування [2].

На початку повномасштабного вторгнення було ухвалено Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», який дозволив підприємствам тимчасово перейти на особливий режим оподаткування – 2% від отриманого доходу. Метою цього закону було швидке зниження податкового тиску у «шоковий» момент та спрощення адміністративних процедур. Проте цей тимчасовий режим було скасовано Законом України від 30.06.2023 № 3219-IX. Також у 2022 році запровадили мораторій на більшість перевірок та послабили відповідальність та строки виконання зобов'язань. У 2023 році відбувся поступовий «відкат» послаблень: із 1 серпня 2023 р. набув чинності Закон № 3219-IX, який передбачив часткове поновлення перевірок [3].

З метою стабілізації паливного ринку в умовах атак на інфраструктуру уряд тимчасово знизив ставку ПДВ на пальне до 7% та скасував акциз. Пізніше акцизний податок було повернуто для збільшення бюджетних надходжень. Згодом ухвалили Закон України № 3878-IX від 18.07.2024 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку», яким передбачено підвищення акцизів на бензин, дизельне пальне та газ [4].

На початку воєнного стану для забезпечення критично важливих імпорتنих поставок тимчасово скасували ПДВ та мита на ввезення товарів.

Проте у червні 2022 року частину цих пільг було скасовано: Верховна Рада ухвалила Закон України № 2325-IX від 21.06.2022 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування». Цим законом відновили оподаткування імпорту, зокрема автомобілів. Метою такого кроку було відновлення здатності валютного ринку працювати самостійно та збільшення щомісячних доходів державного бюджету.

Водночас земельні ділянки, що знаходяться на територіях активних бойових дій або в тимчасово окупованих районах, звільнили від нарахування та сплати земельного податку [5].

В умовах різкого економічного спаду зниження чи відстрочка податкових платежів дає можливість бізнесу зберігати обігові кошти для виплати заробітних плат, підтримки логістики та ведення операційної діяльності. Пільги на імпорт та зниження ставок на пальне зменшували дефіцит продукції та пом'якшували вплив кризи на виробників і споживачів. Менше навантаження на бізнес допомагало уникати масових звільнень, що знижувало соціальні ризики. Це підтверджують міжнародні дослідження щодо впливу податкових заходів у кризових умовах. Хоча податкові пільги скорочують бюджетні надходження у короткостроковій перспективі, вони сприяють збереженню економічної бази для майбутнього оподаткування, а тимчасовий дефіцит частково покривається за рахунок зовнішньої фінансової допомоги [6].

Отже, тимчасові податкові пільги допомогли пом'якшити перший удар кризи у 2022 році, коли економіка стрімко скорочувалася, а логістичні ланцюги руйнувалися. Поступове відновлення мит, ПДВ на імпорт, повернення акцизів та контролю з боку податкових органів стало природним етапом фіскальної «нормалізації» на тлі зростання воєнних витрат та потреби у збільшенні бюджетних доходів.

Таким чином, податкові пільги та канікули є важливим інструментом стабілізації економіки під час кризи. Вони дозволяють зберегти ліквідність бізнесу, зайнятість населення та утримати економічну систему від колапсу. Водночас їх потрібно застосовувати тимчасово та адресно, адже за відсутності чітких критеріїв та термінів вони можуть бути використані не за призначенням. Досвід України свідчить, що швидке запровадження таких заходів і поступовий перехід до звичайного режиму оподаткування є ознакою відновлення економіки та адаптації податкової політики до нових реалій.

Інформаційні джерела:

1. Полторак А.С., Сухорукова А.Л., Онопрійчук Д. О., Пшеничний І. С. Гнучке управління аграрними підприємствами в системі забезпечення фінансової безпеки України. *Modern Economics*. 2024 (№ 47). С. 84-91.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 20.09.2025).
3. Poltorak, A., Stamat, V., Sukhorukova, A., Dovgal, I., & Onyshchenko, D. (2024). Strategies for regional disproportion management to restore economic security in the Ukrainian agricultural sector. *Ekonomika APK*, 31(6), P. 48–58.

4. Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 21.09.2022 № 2618-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2618-20#Text> (дата звернення: 20.09.2025).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку : Закон України від 18.07.2024 № 3878-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3878-20#Text> (дата звернення: 20.09.2025).

6. Бобровська Н. В., Сухорукова А. Л., Бурковська А. І. Трансформаційні процеси бізнес-середовища в контексті європейської інтеграції України. *Modern Economics*. 2022 (№34). С.13-20.

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Трухін О.М., здоб. ступ. PhD

Близнюк О.П., канд. екон. наук, доц.

Державний біотехнологічний університет

Перебіг війни залишається ключовим чинником, що гальмує економічне зростання для України як у коротко-, так і у середньостроковій перспективі. Зростання реального ВВП України вимагатиме реалізації багатьох структурних економічних реформ, масштабної програми післявоєнної відбудови країни, а також формування сприятливого інвестиційного клімату в країні.

Ключовими ризиками для розвитку економіки та фінансово-інвестиційних процесів в Україні на поточному етапі є: низькі темпи відновлення економіки внаслідок руйнації енергетичної, промислової, соціально-економічної інфраструктури, втрата частини виробничого та трудового потенціалу, високий рівень безробіття, низький та деформований споживчий попит, загострення кризових тенденцій в світовій економіці, зокрема, в енергетичній сфері та на фінансових ринках, що впливає на розмір міжнародної фінансової підтримки України; жорстка внутрішня монетарна політика та звуження банківського кредитування бізнесу; скорочення програм державної підтримки економіки та падіння податкових доходів бюджету; погіршення фіскальної стійкості державних фінансів та висока вартість внутрішніх державних запозичень, техногенні катастрофи тощо.

Відбудова зруйнованих виробничих потужностей підприємств України потребує значних обсягів інвестицій. За даними оцінки, оприлюдненої урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН, потреби України на відновлення і відбудову зросли до 411 млрд дол. США. Очікується, що витрати на реконструкцію та відновлення розтягнуться на десять років і відбуватимуться за рахунок як державних, так і приватних коштів [1].

Низька інвестиційна активність вітчизняних та іноземних учасників ринку капіталів України в сучасних умовах значною мірою обумовлена